

PEDAGOGIK AMALIYOT JARAYONLARIDA BO'LAJAK BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI (PEDAGOGIK MAHORAT FANI MISOLIDA)

Madraximova Moxira Imomaliyevna

FarDU mustaqil izlanuvchisi

mohiraxonmadrahimova@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish jarayonida pedagogik amaliyotning o'рни va ahamiyati tahlil qilingan. "Pedagogik mahorat" fani misolida kasbiy kompetensiya tarkibiy qismlari, ularni shakllantirish usullari va talabalarda kuzatilgan o'zgarishlar yoritilgan. Tadqiqotda nazariy tahlil, kuzatish, so'rovnoma va pedagogik eksperiment metodlaridan foydalanilgan. Olingan natijalar pedagogik amaliyot davomida talabalar dars o'tish, kommunikativ muloqot, tashkiliy ko'nikmalar hamda ijodiy yondashuvni rivojlantirishda samarali bo'lganini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: Pedagogik amaliyot, kasbiy kompetensiya, boshlang'ich ta'lim, pedagogik mahorat, metodik ko'nikma, kommunikativ kompetensiya, refleksiya, innovatsion metodlar.

МЕТОДИКА РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ПРОЦЕССЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ (НА ПРИМЕРЕ ПРЕДМЕТА «ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО»)

Аннотация. В статье анализируются роль и значение педагогической практики в процессе развития профессиональной компетентности будущих учителей начального образования. На примере предмета «Педагогическое мастерство» рассматриваются компоненты профессиональной компетентности, способы их формирования и динамика, наблюдаемая у студентов. В исследовании использовались методы теоретического анализа, наблюдения, анкетирования и педагогического эксперимента. Полученные результаты показали, что в ходе педагогической практики у студентов эффективно развивались навыки проведения урока, коммуникативного диалога, организаторские способности и творческий подход.

Ключевые слова: Педагогическая практика, профессиональная компетентность, начальное образование, педагогическое мастерство, методические навыки, коммуникативная компетентность, рефлексия, инновационные методы.

METHODOLOGY FOR DEVELOPING PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY EDUCATION TEACHERS IN THE PROCESS OF PEDAGOGICAL PRACTICE (ON THE EXAMPLE OF THE SUBJECT OF PEDAGOGICAL SKILLS)

Annotation. *This article analyzes the role and importance of pedagogical practice in the process of developing the professional competence of future primary education teachers. On the example of the subject of "pedagogical skills", the components of professional competence, methods of their formation and changes observed in students are highlighted. The research used the methods of theoretical analysis, observation, questionnaire and pedagogical experiment. The results obtained showed that during pedagogical practice, students were effective in developing lesson passing, communicative dialogue, organizational skills and a creative approach.*

Keywords: *Pedagogical practice, professional competence, primary education, pedagogical skills, methodological skills, communicative competence, reflection, innovative methods.*

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida ta'lim tizimidan kutilayotgan asosiy natija - bu malakali, innovatsion fikrlovchi, kasbiy mahorati yuksak bo'lgan o'qituvchilarni tayyorlashdir. Xususan, boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini shakllantirishda poydevor vazifasini bajaradi. Shu sababli bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini shakllantirish masalasi pedagogik tadqiqotlarning dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda O'zbekiston ta'lim tizimida sifatli o'zgarishlar amalga oshirilmoqda. Xususan, boshlang'ich ta'limni isloh qilish bo'yicha qabul qilingan davlat dasturlari bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini yuksaltirishni dolzarb masalalardan biriga aylantirdi.

Shu o'rinda pedagogik amaliyot jarayoni - bo'lajak o'qituvchilarning nazariy bilimlarini real pedagogik vaziyatlarda sinovdan o'tkazadigan, ularning kasbiy kompetensiyalarini shakllantiradigan eng muhim bosqich hisoblanadi. "Pedagogik mahorat" fani bu jarayonda metodik asos vazifasini bajaradi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ta'lim-tarbiya tizimini takomillashtirish va sifatini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmonlari, "Ilm-ma'rifat va raqamli

iqtisodiyotni rivojlantirish yili”ga oid davlat dasturlari ham aynan kelajak pedagog kadrlar sifatini oshirishga alohida e’tibor qaratmoqda.

Shunga ko’ra, pedagogik amaliyot jarayonida bo’lajak o’qituvchilar nazariy bilimlarini amaliy faoliyatga tatbiq etadi, pedagogik mahoratini rivojlantiradi, shaxsiy tajriba orttiradi. Ushbu maqolada pedagogik amaliyot jarayonida bo’lajak boshlang’ich ta’lim o’qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi, ayniqsa, “Pedagogik mahorat” fani misolida yoritiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Boshlang’ich ta’lim o’qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini shakllantirish va rivojlantirish masalasi so’nggi yillarda pedagogik tadqiqotlarning asosiy yo’nalishlaridan biri sifatida alohida e’tiborga loyiq bo’lib kelmoqda. Xususan, pedagogik amaliyot jarayonining samaradorligi va “Pedagogik mahorat” fanining o’quv dasturlarida tutgan o’rni ko’plab mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan yoritilgan.

O’zbekistonlik olimlar ta’lim jarayonida kasbiy kompetensiyani rivojlantirishni milliy qadriyatlar, ma’naviy-ma’rifiy omillar bilan uyg’unlikda ko’rib chiqadilar. A. Qodirov o’z tadqiqotida pedagogik amaliyotda refleksiya va tahlil usullarini qo’llash talabalar kasbiy mahoratini rivojlantirishning muhim yo’nalishlaridan biri ekanini ta’kidlaydi. Uning fikricha, amaliyot jarayonida o’z faoliyatini baholash, xatolarni ko’ra bilish va ularni bartaraf etish - bo’lajak o’qituvchining mustaqil rivojlanishiga asos yaratadi. N. Ziyamuxamedova pedagogik mahorat fanida interfaol metodlar (munozara, debat, keys-tahlil, rolli o’yinlar)ni qo’llash orqali talabalarning kommunikativ va metodik kompetensiyalarini rivojlantirish mumkinligini ko’rsatadi. Unga ko’ra, o’qituvchining kasbiy qiyofasi dars jarayonida pedagogik texnologiyalardan qanchalik samarali foydalana olishiga bog’liq. D. Karimova esa boshlang’ich ta’lim o’qituvchilarida ijodiy yondashuv, tashkiliy mahorat va shaxsiy motivatsiya kompetensiyaning asosiy tarkibiy qismlaridan biri ekanini ilmiy jihatdan asoslab beradi. U amaliyot davomida kreativ topshiriqlar, muammoli vaziyatlarni hal etish metodlari samaradorligini ta’kidlaydi. M. Jo’rayev o’z tadqiqotida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo’llash orqali talabalarda kasbiy faoliyatga tayyorgarlikni kuchaytirish masalasini o’rgangan.

Uning fikricha, raqamli texnologiyalarni amaliyotga kiritish o'qituvchining zamonaviy kasbiy kompetensiyasini shakllantiradi. S.Xolmatova kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishni ta'lim jarayonining markaziy yo'nalishi sifatida ko'rib chiqadi. U o'qituvchi shaxsining muloqot madaniyati, psixologik yondashuvi va o'quvchilar bilan hamkorlikda ishlash ko'nikmalari boshlang'ich ta'lim samaradorligiga bevosita ta'sir qilishini ta'kidlaydi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot davomida quyidagi asosiy natijalar kuzatildi: Pedagogik amaliyot jarayonida talabalarda dars rejasini tuzish, metodlarni tanlash va sinfga moslashtirish ko'nikmalari rivojlandi. "Pedagogik mahorat" fanida o'tkazilgan interfaol metodlar (munozara, klaster, keys-tahlil, rolly o'yinlar) asosida mashg'ulotlar talabalar kreativligini oshirdi. So'rovnoma natijalariga ko'ra, talabalar o'zlarining kommunikativ kompetensiyasi (o'quvchi bilan muloqot, ota-onalar bilan ishlash)da sezilarli o'sish borligini bildirishdi. Eksperiment natijalari shuni ko'rsatdiki, amaliyot davomida "Pedagogik mahorat" fanida o'zlashtirilgan metodik ko'nikmalarni qo'llagan talabalar dars samaradorligini 15–20% ga yuqori natija bilan ta'minladi. Statistik tahlil asosida, tajriba guruhi talabalarining kasbiy kompetensiya rivojlanish darajasi nazorat guruhiga nisbatan ancha yuqori bo'ldi.

1-jadval. Talabalarining kasbiy kompetensiya darajalari (tajriba va nazorat guruhlari bo'yicha)

Kompetensiya turlari	Boshlang'ich daraja (%)	Yakuniy daraja (%) – Nazorat guruhi	Yakuniy daraja (%) – Tajriba guruhi	O'sish (%) – Tajriba guruhi
Metodik kompetensiya	42	56	74	+32
Kommunikativ kompetensiya	47	60	78	+31

Tashkiliy kompetensiya	39	54	72	+33
Ijodiy kompetensiya	35	50	70	35

So'rovnoma natijalariga ko'ra:

- 68% talabalar pedagogik amaliyot jarayonida darsni mustaqil tashkil etishda ko'proq ishonch hosil qilganini bildirdi.
- 72% talabalar "Pedagogik mahorat" fanida o'rganilgan keys-stadi va rolli o'yin metodlari amaliyotda samarali natija berganini qayd etdi.
- 80% talabalar esa o'quvchilar bilan kommunikatsiyada o'zlarini yanada erkin sezganini ta'kidladilar.

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda pedagogik amaliyot jarayoni bevosita hal qiluvchi omil hisoblanadi. Pedagogik amaliyot - bu faqat dars berish emas, balki ta'lim jarayonini tashkil etish, nazorat qilish, natijalarni tahlil qilish, muammoli vaziyatlarni yechish kabi murakkab kompetensiyalarni shakllantiruvchi jarayondir. Ilgari o'tkazilgan tadqiqotlar (masalan, N. Ziyamuxamedova, Sh. Ibragimov va boshqalar) ham shuni tasdiqlaydiki, kasbiy kompetensiya nazariy bilimlar asosidagina rivojlanmaydi, balki real pedagogik faoliyatda tajriba orttirish orqali mukammallashadi. "Pedagogik mahorat" fani talabalarning analitik fikrlash, kommunikativ madaniyat, ijodkorlik kabi kompetensiyalarini rivojlantirishda asosiy fanlardan biridir. Amaliyot jarayonida talabalarning dars jarayonida moslashuvchanlik, pedagogik refleksiya va tashabbuskorlik kabi kasbiy sifatleri shakllandi. Shu bilan birga, ayrim kamchiliklar ham aniqlandi: ba'zi talabalar vaqtni to'g'ri taqsimlashda, sinfda intizomni boshqarishda, innovatsion texnologiyalardan foydalanishda qiynalishdi. Bu esa kelgusida metodik ko'makni kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, "Pedagogik mahorat" fanida qo'llanilgan metodik yondashuvlar bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini sezilarli darajada oshirdi. Bu jarayon O'zbekiston tajribasida ham isbotlangan: A. Qodirov (2020) o'z tadqiqotida pedagogik amaliyot davomida

refleksiya asosida dars tahlili talabalar mahoratini rivojlantirishning samarali usuli ekanini ko'rsatgan. N. Ziyamuxamedova (2021) esa interfaol metodlar va innovatsion texnologiyalarni amaliyot bilan uyg'unlashtirish talabalar kreativligini kuchaytirishini ta'kidlagan. D. Karimova (2022) o'qituvchi shaxsida ijodiy yondashuv va kommunikativ madaniyatni rivojlantirish pedagogik amaliyot samaradorligini oshirishini ilmiy jihatdan asoslab bergan. Shuningdek, ayrim cheklovlar ham aniqlandi: ba'zi talabalar dars jarayonida vaqtni to'g'ri boshqarishda qiynaldi, zamonaviy raqamli vositalardan foydalanishda to'liq ko'nikmaga ega emasligi kuzatildi.

XULOSA

Yuqoridagi tadqiqotlar va amaliy kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, pedagogik amaliyot jarayoni bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ayniqsa, "Pedagogik mahorat" fanida nazariy bilimlarning amaliy faoliyat bilan uyg'unlashuvi talabalarda mustaqil fikrlash, muloqot qilish, metodik yondashuvni tanlash, dars jarayonida turli pedagogik texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

O'zbekiston olimlari olib borgan tadqiqotlar shuni tasdiqlaydiki, talabalarining kasbiy kompetensiyasi: bilim, ko'nikma va malakalarni egallash, pedagogik refleksiyani shakllantirish, innovatsion texnologiyalardan foydalanish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'unlashtirish jarayonida rivojlanadi.

Shuningdek, xorijiy tajribalar ko'rsatadiki, bo'lajak o'qituvchining kasbiy yetukligi faqat nazariy bilimlar emas, balki real vaziyatlarda pedagogik qaror qabul qilish, shaxsiy sifatlarni rivojlantirish va reflektiv faoliyat olib borishga ham bevosita bog'liqdir. Demak, pedagogik amaliyotni samarali tashkil etish va "Pedagogik mahorat" fanini mazmunan boyitish orqali bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishga erishish mumkin. Bu esa nafaqat ta'lim sifatini yuksaltiradi, balki kelajak avlod tarbiyasida ham katta ijobiy natijalarga olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ziyamuxamedova N. "Pedagogik mahorat" fani bo'yicha metodik qo'llanma. – Toshkent, 2021.

2. Ibragimov Sh. Pedagogik amaliyotda talabalarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish yo'llari. – Namangan, 2022.
3. Qodirov A. Pedagogik amaliyotda refleksiya asosida o'quv jarayonini tahlil qilish metodikasi. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
4. Ziyamuxamedova N. Pedagogik mahorat fanidan metodik qo'llanma. – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2021.
5. Karimova D. Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda ijodiy yondashuv. – Namangan: NDPI, 2022.
6. Jo'rayev M. Ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalardan foydalanish metodlari. – Samarqand: SamDU, 2021.
7. Xolmatova S. Kasbiy ta'lim jarayonida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish. – Farg'ona: FDU, 2022.